

**Η νομική θέση της ελληνικής γλώσσας στην ανώτατη εκπαίδευση
και η χρήση ελληνικής ορολογίας στην επιστήμη και την τεχνολογία:
η σημερινή (2013) πραγματικότητα στην Ελλάδα**

Παναγιώτης Γ. Κριμπάς
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
kribas.p@dsa.gr

Περίληψη

Αυτό το άρθρο συζητεί το σημερινό νομικό καθεστώς της ελληνικής γλώσσας στην ανώτατη εκπαίδευση και τη χρήση ελληνικής ορολογίας στην επιστήμη και την τεχνολογία. Αφετηρία της συζήτησης είναι τα πορίσματα του Συνεδρίου που διοργάνωσε το 2008 στις Βρυξέλλες η NL-Term, τ.έ. το μέλος της EAFT που καλύπτει την Ολλανδία και την Φλάνδρα, με στόχο τη διερεύνηση της προώθησης της αγγλόγλωσσης ανώτατης εκπαίδευσης στην ολλανδόφωνη Ευρώπη (Oosterhof et al. 2010: ολόκληρο). Ακολουθεί η παρουσίαση της ισχύουσας νομοθεσίας που διέπει, ρητά ή σιωπηρά, τη θέση της ελληνικής γλώσσας στην ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα. Εν συνεχεία σκιαγραφείται η αντίστοιχη πραγματικότητα στην επιστήμη και την τεχνολογία, με ιδιαίτερη μνεία του ουσιαστικού ρόλου που διαδραματίζει η ορολογία στη γλωσσική καλλιέργεια (Bhreathnach 2011: 133· Blücker 2010: 94· Närvänen 2007: 76· Bucher 2007: 48) και των ελληνικών οργανισμών που ασχολούνται με την ορολογία. Το άρθρο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι -τουλάχιστον προς το παρόν- η ελληνική γλώσσα δεν κινδυνεύει στην εκπαίδευση· ωστόσο, στην τεχνολογία, στις θετικές και στις κοινωνικές επιστήμες η χρήση της Ελληνικής χρειάζεται ενίσχυση· επίσης υπενθυμίζεται η ιδιαίτερη θέση της Ελληνικής στην Ευρώπη ως πρώτης γλώσσας πολιτισμού, επιστήμης και τεχνολογίας και ως πρώτης γλώσσας που δημιούργησε ορολογία και χρησιμεύει πάντοτε ως βασικό υπόδειγμα για τη δημιουργία νέων όρων σε όλες τις ευρωπαϊκές γλώσσες (Adrados 2003[1999]: 449), από κοινού -και πολύ συχνά με όχημα- τη Λατινική.

Λέξεις-κλειδιά: αγγλόγλωσση εκπαίδευση, ανώτατη εκπαίδευση, ελληνική γλώσσα για ειδικούς σκοπούς, ελληνική ορολογία, νομικό καθεστώς

**The Legal Status of Greek in Higher Education
and the Use of Greek Terminology in Science and Technology:
Current (2013) Reality in Greece**

Panagiotis G. Krimpas
Democritus University of Thrace
kribas.p@dsa.gr

Abstract

This article discusses the current legal status of the Greek language in higher education and the use of Greek terminology in science and technology. Starting point of the discussion are the findings of the Conference organized in 2008 in Brussels by NL-Term, i.e. the EAFT member covering the Netherlands and Flanders, with the aim of exploring the promotion of English-taught higher education in Dutch-speaking Europe (Oosterhof et al. 2010). There follows a presentation of current legislation explicitly or implicitly governing the position of the Greek language in higher education in Greece. Then the corresponding reality in science and technology is outlined, with special reference to the paramount role of terminology in linguistic cultivation (Bhreathnach 2011: 133; Blücker 2010: 94; Närvänen 2007: 76; Bucher 2007: 48) as well as to Greek organizations active in terminology. The article comes to the conclusion that the Greek language is not endangered in education –at least for the time being; however, the use of Greek needs to be fostered in technology as well as in natural and social sciences; besides, it is reminded that Greek holds a special position within Europe as the first language of culture, science and technology and as the first language to create terminology, and always serves as a basic model for the coinage of new terms in all European languages (Adrados 2003[1999]: 449), together- and more often than not via- Latin.

Keywords: English-taught education, Greek LSP, Greek terminology, higher education, legal status

0. Εισαγωγή

0.1 Αφορμή για τη συγγραφή του παρόντος άρθρου στάθηκαν τα πορίσματα του Συνεδρίου που διοργάνωσε το 2008 στις Βρυξέλλες η NL-Term, τ.έ. το μέλος της EAFT που καλύπτει την Ολλανδία και την Φλάνδρα, με στόχο της διερεύνησης της προώθησης της αγγλόγλωσσης ανώτατης εκπαίδευσης στην ολλανδόφωνη Ευρώπη (Oosterhof et al. 2010: ολόκληρο). Τα πορίσματα του Συνεδρίου σχετικά με τη γλώσσα διδασκαλίας στα πανεπιστήμια των Κάτω Χωρών το 2008 έδειξαν ότι το 80% των κύριων μαθημάτων διδάσκονταν στην αγγλική γλώσσα, τη στιγμή όπου, μόλις τρεις δεκαετίες πριν, η διδασκαλία όλων των μαθημάτων, με λίγες μεμονωμένες εξαιρέσεις, διεξαγόταν στην ολλανδική γλώσσα: στη δε Φλάνδρα, αν και ο αριθμός των μαθημάτων που διδάσκονταν στην Αγγλική ήταν πολύ μικρότερος, έδειχνε σαφή αυξητική τάση. Η εν λόγω τάση στις ολλανδόφωνες χώρες είχε παρατηρηθεί και σε σχετική έρευνα που διεξήγαγε το 2007 η Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland (CVN) με στόχο να συγκρίνει τα πορίσματα με εκείνα παλαιότερης έρευνας που είχε διεξαγάγει το 2000 (Vandenbussche 2008: 15εξ.). Αλλά και γενικότερα, η ηγεμονία της Αγγλικής στο χώρο της επικοινωνίας για ειδικούς σκοπούς έχει επισημανθεί από πολλούς μελετητές τα τελευταία χρόνια (Kristiansen 2012: 11· Koskela et al. 2011: 20, 22). Με αυτή την αφετηρία, θεωρώ σκόπιμο να παρουσιάσω, αφενός, το σημερινό νομικό καθεστώς της ελληνικής γλώσσας στην ανώτατη εκπαίδευση και, αφετέρου, τη χρήση ελληνικής ορολογίας στην επιστήμη και την τεχνολογία, ως άμεσα συνυφασμένα με το προηγούμενο ζήτημα.

1. Η νομική θέση της ελληνικής γλώσσας στα ΑΕΙ της Ελλάδας

1.1 Η Ανώτατη Εκπαίδευση -η οποία παραμένει αυστηρά κρατική βάσει του άρθρου 16 § 5 του Ελληνικού Συντάγματος- διέπεται από ένα μάλλον περίπλοκο νομοθετικό πλαίσιο, με κύριο χαρακτηριστικό την πολυνομία και την αλληπάλληλη ψήφιση τροποποιητικών και ερμηνευτικών νόμων. Για τις ανάγκες του παρόντος άρθρου, σημειώνεται ότι, από το 2001 και ύστερα, ο όρος Ανώτατη Εκπαίδευση καλύπτει και τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ), τα οποία εντάχθηκαν στην Ανώτατη Εκπαίδευση με το ν. 2916/2001 («Διάρθρωση της ανώτατης εκπαίδευσης και ρύθμιση θεμάτων του τεχνολογικού τομέα αυτής»). Αν ανατρέξει κανείς στο προϊσχύον δίκαιο, θα διαπιστώσει ότι ο ν. 1268/1982 («Για τη δομή και λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων») δεν περιέχει ρητή πρόβλεψη σχετικά με τη γλώσσα διδασκαλίας στα ΑΕΙ, δεδομένου ότι, εκείνη την εποχή, η Ελληνική ήταν στην πράξη η μοναδική γλώσσα διδασκαλίας, καθεστώς που διατήρησε τουλάχιστον μέχρι και τα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας. Αυτό το καθεστώς αντικατοπτρίζεται σαφέστατα και σε έρευνες της εποχής για τα επιμέρους πανεπιστημιακά ιδρύματα, όπως λ.χ. στην έρευνα των Lambert, Opsomer και Valioli (2001: 15), στην οποία το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης χαρακτηρίζεται ρητά μονόγλωσσο πανεπιστήμιο¹.

1.2 Από καθαρά νομική σκοπιά, γεγονός είναι ότι, μέχρι το 1997, το ζήτημα της χρήσης γλώσσας άλλης από την Ελληνική στην Ανώτατη Εκπαίδευση δεν φαίνεται

---

¹ «[...] Thessaloniki is a monolingual university; departments are not allowed to use any other language than Greek. Only in international study programs the use of other languages is allowed. PhD dissertations have to be written in Greek, whereas only students of the language departments (English, French, Italian and German) can choose to write their PhD dissertations in the corresponding language. Furthermore, the use of language seems to be strictly controlled; at the School of English, the staff was once asked to stop writing memos in English. [...]»

να είχε απασχολήσει το νομοθέτη². Η δυνατότητα διδασκαλίας σε γλώσσα άλλη από την Ελληνική σε Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα της Ελλάδας εισάγεται για πρώτη φορά με το ν. 2552/1997 («Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο»), ο οποίος τροποποιήθηκε με τα άρθρα 14 του ν. 2817/2000, 3 του ν. 3027/2002, 13 του ν. 3260/2004 και 19 του ν. 3577/2007. Συγκεκριμένα, η § 7 του άρθρου 5 («Τίτλοι, διαδικασία εγγραφής και σπουδές») του ιδρυτικού νόμου του ΕΑΠ ορίζει ότι:

«Οι σπουδές στο ΕΑΠ γίνονται στην ελληνική γλώσσα. Σε ειδικές περιπτώσεις που καθορίζονται με απόφαση της Συγκλήτου, το ΕΑΠ μπορεί να προσφέρει Πρόγραμμα Σπουδών ή Θεματικές Ενότητες σε ξένη γλώσσα.»

Ο συγκεκριμένος νόμος παρέχει μεν τη δυνατότητα διδασκαλίας σε γλώσσα άλλη από την Ελληνική, είτε όλου είτε μέρους του Προγράμματος Σπουδών, αλλά κατοχυρώνει απολύτως την Ελληνική, αφού περιορίζει την ξενόγλωσση διδασκαλία μόνο «σε ειδικές περιπτώσεις», οι οποίες μάλιστα καθορίζονται μόνο «με απόφαση της Συγκλήτου». Η χρήση αυτής της δυνατότητας στο ΕΑΠ έχει γίνει μέχρι σήμερα μόνο σε μεταπτυχιακό επίπεδο σπουδών και, συγκεκριμένα, για πρώτη φορά κατά το ακαδημαϊκό έτος 2005-2006, στο μεταπτυχιακό «Διοίκηση Επιχειρήσεων (MBA)», το οποίο διδάσκεται πλήρως στην αγγλική γλώσσα³. Το ίδιο έτος (2005) ιδρύεται και το Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος (ν. 3391/2005 «Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος και άλλες διατάξεις»), το πρώτο και μοναδικό μέχρι σήμερα πλήρως αγγλόφωνο ΑΕΙ της χώρας· όπως προβλέπεται στην § 1 του άρθρου 4 («Επιλογή φοιτητών – Δικαιώματα και υποχρεώσεις») του ιδρυτικού του νόμου:

«Τα Προγράμματα Σπουδών απευθύνονται ιδίως σε αλλοδαπούς φοιτητές για τους οποίους μπορούν παράλληλα να λειτουργήσουν ειδικά προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, μετά από τεκμηριωμένη πρόταση του Κοσμήτορα της αντίστοιχης Σχολής και απόφαση της Συγκλήτου.»

Ακριβώς επειδή το ΔΙΠΑΕ απευθύνεται κατά βάση σε αλλοδαπούς φοιτητές, η § 1 του άρθρου 5 («Διδασκαλία - Εκπαιδευτικό προσωπικό - Οικονομική συμμετοχή») του ιδρυτικού του νόμου ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι:

«Η διδασκαλία των μαθημάτων των Προγραμμάτων Σπουδών γίνεται στην αγγλική γλώσσα. Σε ειδικές περιπτώσεις που καθορίζονται με απόφαση της Συγκλήτου, μαθήματα μπορεί να γίνονται σε οποιαδήποτε άλλη γλώσσα, συμπεριλαμβανομένης της ελληνικής. [...]»

Έτσι, παρότι η διδασκαλία στο ΔΙΠΑΕ είναι αποκλειστικά αγγλόγλωσση, ο νομοθέτης δεν «κλείνει την πόρτα» στη δυνατότητα διδασκαλίας στην ελληνική γλώσσα, όταν η Σύγκλητος κρίνει ότι συντρέχουν «ειδικές περιπτώσεις» -αν και δεν έχει γίνει χρήση αυτής της δυνατότητας μέχρι σήμερα. Αυτό το ιδιότυπο,

² Η μόνη γλωσσική αλλαγή στην Ανώτατη Εκπαίδευση ήταν η μετάβαση από την καθαρεύουσα στη δημοτική, μια αλλαγή που έλαβε χώρα το 1977 (κατόπιν εισήγησης, το 1976, του τότε υπουργού Παιδείας Γεωργίου Ράλλη) και εκτεινόταν σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και σε όλες τις λειτουργίες και τα έγγραφα του κράτους. Πρόκειται για μια πραγματικά επαναστατική, για τα μέχρι τότε ελληνικά δεδομένα, αλλαγή, η οποία αποσκοπούσε στην αντιμετώπιση του γλωσσικού ζητήματος. Από τότε, ομολογουμένως, έχουν αναπτυχθεί διάφορες ποικιλίες δημοτικής, άλλες με περισσότερα και άλλες με λιγότερα στοιχεία της καθαρεύουσας στο λεξιλόγιο και τη μορφολογία τους· δεν απουσιάζουν, μάλιστα, περιπτώσεις στις οποίες το πρόσωπο που αναθέτει τη σύνταξη, μετάφραση, διόρθωση κ.λπ. ενός κειμένου σε κάποιον ειδικό ζητεί συγκεκριμένη εκδοχή της δημοτικής Νεοελληνικής, η δε πολιτική/ κοινωνική ιδεολογία εξακολουθεί να επηρεάζει (και) τα γλωσσικά ήθη πολλών Νεοελλήνων.

³ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.eap.gr/mba.php> (επίσκεψη: 03-11-2013)

αποκλειστικά ξενόγλωσσο, καθεστώς διδασκαλίας του ΔΠΠΑΕ προστατεύεται και από το ν. 4009/2011 («Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων») ο οποίος, στην § 4 εδ. α' του άρθρου 80, ορίζει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων του ν. 3391/2005 (Α'240) που δεν καταργούνται με τις διατάξεις του άρθρου 81 και οι οποίες ρυθμίζουν ιδίως την αποστολή, τη διαδικασία επιλογής φοιτητών, τη γλώσσα διδασκαλίας και την οικονομική συμμετοχή των φοιτητών για την παρακολούθηση των προγραμμάτων σπουδών, οι διατάξεις του παρόντος νόμου ισχύουν και για το Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος (ΔΙ.ΠΑ.Ε.) [sic].»

Έτσι, ακόμη και στον πλέον σύγχρονο, μέχρι στιγμής, νόμο σχετικά με την Ανώτατη Εκπαίδευση, ο νομοθέτης έκρινε απαραίτητη -και ορθά, κατά τη γνώμη μου- τη διατήρηση του ειδικού γλωσσικού καθεστώτος του ΔΠΠΑΕ, το οποίο αποτελεί έναν πόλο έλξης για αλλοδαπούς φοιτητές στην Ελλάδα. Δύο χρόνια αργότερα ψηφίζεται ο ν. 3549/2007 («Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων»)⁴, δύο άρθρα του οποίου ρυθμίζουν και το ζήτημα της γλώσσας στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Πρόκειται αφενός για το άρθρο 17 («Διοργάνωση σπουδών σε ξένη γλώσσα»), το οποίο ορίζει, για πρώτη φορά σε σχέση και με προπτυχιακό επίπεδο σπουδών σε ΑΕΙ που δεν απευθύνονται κατά βάση σε αλλοδαπούς φοιτητές (όπως το ΔΠΠΑΕ), ρητά ότι:

«Με απόφαση της Συγκλήτου μετά από πρόταση της Γενικής Συνέλευσης Ειδικής Σύνοψης του Τμήματος είναι δυνατή η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής και η διοργάνωση, συνολικά ή εν μέρει, του προπτυχιακού ή μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών σε ξένη γλώσσα.»

και αφετέρου για το άρθρο 18 § 2 εδ. 4 («Διαφάνεια – Δημοσιότητα»), που ορίζει ότι:

«Ο διαδικτυακός τόπος και οι ιστοσελίδες των Σχολών ή Τμημάτων οφείλουν να τηρούνται τουλάχιστον στην ελληνική και αγγλική γλώσσα.»

Η πρώτη διάταξη ορίζει ότι η διδασκαλία όλου ή μέρους του προγράμματος σπουδών, μεταπτυχιακού ή προπτυχιακού επιπέδου (άρα, κατά τελεολογική ερμηνεία της διάταξης, ακόμη και αμφότερων), μπορεί να διεξάγεται σε γλώσσα άλλη από την Ελληνική, δυνατότητα που παρέχεται και για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής: ταυτόχρονα καθιστά αρμόδια για την απόφαση χρήσης αυτής της δυνατότητας τη Σύγκλητο και τη Γ.Σ.Ε.Σ. του εκάστοτε Τμήματος. Και εδώ, επομένως, ο νομοθέτης ξεκινά με δεδομένο τη διδασκαλία στην Ελληνική και παρέχει, με αυξημένες τυπικές απαιτήσεις, τη δυνατότητα χρήσης γλώσσας άλλης από την Ελληνική. Εξάλλου, η δεύτερη διάταξη που παρατίθεται ανωτέρω συμπληρώνει την πρώτη, υπό την έννοια ότι δεν θα είχε νόημα η χρήση ξένης γλώσσας τη στιγμή όπου ο ιστότοπος θα τηρείτο μόνο στην Ελληνική, άρα δεν θα ήταν κατανοητός σε αλλοδαπούς που θα επιθυμούσαν να φοιτήσουν σε ελληνικό ΑΕΙ. Παρ' όλα αυτά, ο νομοθέτης ορίζει ως υποχρεωτική την τήρηση του ιστοτόπου στην Ελληνική, αλλά και στην Αγγλική (δηλαδή σε συγκεκριμένη ξένη γλώσσα: την de facto διεθνή), με στόχο να ενημερώνονται τόσο οι ελληνόφωνοι, όσο και οι χρήστες άλλων γλωσσών οι οποίοι επιθυμούν να σπουδάσουν σε ελληνικό ΑΕΙ, είτε αυτό παρέχει τη διδασκαλία στην

⁴ Οι διατάξεις του οποίου ισχύουν, φυσικά, ακόμη όσον αφορά ζητήματα που δεν ρυθμίζονται ρητά ή δεν αντιβαίνουν στις διατάξεις του προαναφερθέντος ν. 4009/2011 και των τροποποιήσεών του: λεπτομέρειες για το γλωσσικό καθεστώς που απορρέει από ν. 4009/2011 και τις τροποποιήσεις του βλ. στη συνέχεια αυτού του άρθρου.

Ελληνική (την οποία πιθανώς ήδη γνωρίζουν ή επιθυμούν να μάθουν), είτε σε άλλη γλώσσα. Τρία χρόνια αργότερα ψηφίστηκε ο Ν. 4009/2011 «Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων», ακολουθούμενος από τροποποιήσεις βάσει των ν. 4025/2011 «Ανασυγκρότηση Φορέων Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Κέντρα Αποκατάστασης, Αναδιάρθρωση Ε.Σ.Υ. [sic] και άλλες διατάξεις» και 4076/2012 «Ρυθμίσεις θεμάτων Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και άλλες διατάξεις». Ο συγκεκριμένος νόμος περί ΑΕΙ δεν διαφέρει σημαντικά από τον προγενέστερο όσον αφορά το ζήτημα της γλώσσας που χρησιμοποιείται στη διδασκαλία ή στον ιστότοπο του εκάστοτε Τμήματος. Έτσι, η § 4 του άρθρου 15 («Δημοσιότητα – διαφάνεια»)

«Ο διαδικτυακός τόπος τηρείται υποχρεωτικά στην ελληνική γλώσσα και μπορεί να τηρείται και στην αγγλική ή άλλη γλώσσα.»

Εδώ, η διαφορά από τον προγενέστερο νόμο έγκειται στο ότι η μόνη υποχρεωτική γλώσσα στην οποία πρέπει να τηρείται ο ιστότοπος είναι η Ελληνική, ενώ η ξένη γλώσσα -που πλέον δεν είναι μόνο η Αγγλική, αλλά οποιαδήποτε- ορίζεται ως προαιρετική. Σε σχέση με τη γλώσσα διδασκαλίας στην περίπτωση των προγραμμάτων σπουδών συνεργασίας με ΑΕΙ της αλλοδαπής, καθώς και της συνεργασίας ΑΕΙ και ερευνητικών κέντρων, τα άρθρα 41 («Προγράμματα σπουδών συνεργασίας με Α.Ε.Ι. [sic] της αλλοδαπής») § 2 και 42 («Συνεργασία Α.Ε.Ι. [sic] και ερευνητικών κέντρων») § 2 του εν λόγω νόμου προβλέπουν, αντίστοιχα, τα εξής:

«Για τα προγράμματα αυτά καταρτίζεται πρωτόκολλο συνεργασίας μεταξύ των συνεργαζόμενων Α.Ε.Ι. [sic], στο οποίο καθορίζονται ιδίως το αντικείμενο του προγράμματος [...], η γλώσσα ή οι γλώσσες διδασκαλίας και συγγραφής των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών εργασιών ή διδακτορικών διατριβών [...].»

«Για τη συνεργασία αυτή καταρτίζεται, ύστερα από εισήγηση της κοσμητείας της σχολής μεταπτυχιακών σπουδών και απόφαση του πρύτανη, πρωτόκολλο συνεργασίας μεταξύ των συνεργαζόμενων ιδρυμάτων στο οποίο καθορίζονται το αντικείμενο του προγράμματος [...], η γλώσσα ή οι γλώσσες διδασκαλίας και συγγραφής εργασιών, [...].»

Και στις δύο περιπτώσεις, επομένως, ο νομοθέτης αφήνει τον καθορισμό της γλώσσας διδασκαλίας, αλλά και της γλώσσας συγγραφής προπτυχιακών και μεταπτυχιακών εργασιών και διδακτορικών διατριβών, στη διακριτική ευχέρεια των συνεργαζόμενων ιδρυμάτων. Η § 1 του άρθρου 44 («Διοργάνωση σπουδών σε ξένη γλώσσα») διαφοροποιείται από την αντίστοιχη του προγενέστερου νόμου μόνο ως προς τα όργανα που είναι αρμόδια για την πρόταση και την έγκριση της διδασκαλίας σε γλώσσα άλλη από την Ελληνική, καθώς ορίζει ότι:

«Προγράμματα σπουδών μπορεί να διδάσκονται, εν όλω ή εν μέρει, κατ' εξαίρεση, σε ξένη γλώσσα, με απόφαση του πρύτανη, η οποία εκδίδεται ύστερα από πρόταση της κοσμητείας της οικείας σχολής και εγκρίνεται από τη Σύγκλητο του ιδρύματος.»

1.3 Όσον αφορά ειδικά τις μεταπτυχιακές σπουδές, η § 2 εδ. α' του άρθρου 12 («Οργάνωση - Λειτουργία Π.Μ.Σ.») του ν. 2083/1992 («Εκσυγχρονισμός της Ανώτατης Εκπαίδευσης») όριζε τα εξής:

«Στα Π.Μ.Σ. γίνονται δεκτοί πτυχιούχοι Α.Ε.Ι. [sic] της ημεδαπής ή ομοταγών αναγνωρισμένων ιδρυμάτων της αλλοδαπής. Οι Έλληνες πτυχιούχοι πρέπει να γνωρίζουν αποδεδειγμένα μια ξένη γλώσσα, οι δε αλλοδαποί επαρκώς την ελληνική γλώσσα.»

Η εν λόγω διάταξη απέκλειε, ουσιαστικά, τη φοίτηση ατόμων που δεν γνώριζαν την Ελληνική στα Π.Μ.Σ. της Ελλάδας. Ήταν ακόμα η εποχή της απόλυτης κυριαρχίας της ελληνικής γλώσσας στην εγχώρια Ανώτατη Εκπαίδευση. Η κατάσταση άρχισε να αλλάζει μόνο δώδεκα χρόνια αργότερα, με το ν. 3255/2004 («Ρυθμίσεις θεμάτων όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων»), του οποίου το άρθρο 4 («Διεθνείς - Διακρατικές συνεργασίες για μεταπτυχιακές σπουδές») προσέθεσε στο άρθρο 10 § 3 του παλαιότερου ν. 2083/1992, μεταξύ άλλων, την εξής διάταξη:

«[...] Επιτρέπεται η πραγματοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων ενός διακρατικού προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών και σε άλλες γλώσσες πλην της ελληνικής. Στην περίπτωση αυτή παύει να ισχύει η αναφερόμενη στην περίπτωση α' της παρ. 2 του άρθρου 12 του ν. 2083/1992 προϋπόθεση της επαρκούς γνώσης της ελληνικής γλώσσας. [...].»

Αυτή η διάταξη ανταποκρίθηκε στις ανάγκες για «άνοιγμα» των ελληνικών πανεπιστημίων προς το εξωτερικό, δεν έθιγε, ωστόσο, το καθεστώς χρήσης αποκλειστικά της Ελληνικής σε προγράμματα σπουδών που δεν είχαν διακρατικό χαρακτήρα. Το επόμενο έτος ψηφίστηκε ο ν. 3404/2005 («Ρύθμιση θεμάτων του Πανεπιστημιακού και Τεχνολογικού Τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις»), ο οποίος καθόριζε περισσότερες λεπτομέρειες όσον αφορά τα διακρατικά Π.Μ.Σ. Έτσι, το άρθρο 23 («Κοινά Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών μεταξύ Πανεπιστημίων της ημεδαπής και αναγνωρισμένων Ιδρυμάτων της αλλοδαπής») § 1 αυτού του νόμου προβλέπει την αντικατάσταση της (συμπληρωμένης με το προαναφερθέν άρθρο 4 του ν. 3255/2004) § 3 του άρθρου 10 του ν. 2083/1992, το νέο εδάφιο α' της οποίας ορίζει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Πανεπιστήμια της ημεδαπής μπορούν να συνεργάζονται με αναγνωρισμένα ομοταγή Ιδρύματα της αλλοδαπής για την οργάνωση και λειτουργία κοινών προγραμμάτων μεταπτυχιακών σπουδών ή και για εκπόνηση διδακτορικής διατριβής. Για τα κοινά μεταπτυχιακά αυτά προγράμματα καταρτίζεται Ειδικό Πρωτόκολλο Συνεργασίας (Ε.Π.Σ.) μεταξύ των συνεργαζόμενων Ιδρυμάτων, στο οποίο καθορίζονται το αντικείμενο του προγράμματος [...], η γλώσσα ή οι γλώσσες διδασκαλίας και συγγραφής της διπλωματικής εργασίας ή της διδακτορικής διατριβής. [...].»

Το σημαντικότερο, ωστόσο, είναι ότι με την § 3 του άρθρου 23 του ν. 3404/2005 προστίθεται στο τέλος της § 2 του άρθρου 12 του προαναφερθέντος ν. 2083/1992 και εδ. γ', το οποίο προβλέπει ότι:

«Στα Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών των Πανεπιστημίων της ημεδαπής, μέρος του προγράμματος μπορεί να παρέχεται εκτός από την ελληνική και σε άλλη ευρωπαϊκή γλώσσα.»

Πρόκειται για την πρώτη διάταξη που παρέχει τη δυνατότητα διδασκαλίας, στο πλαίσιο μη διακρατικού ελληνικού Π.Μ.Σ., και σε γλώσσα άλλη από την Ελληνική, οπωσδήποτε όμως ευρωπαϊκή. Είναι μια διάταξη που όχι μόνο εναρμονίζεται με τις ανάγκες «ανοίγματος» των ελληνικών Π.Μ.Σ. προς αλλοδαπούς φοιτητές, αλλά και προστατεύει: α) την ελληνική γλώσσα, αφού παρέχει απλώς τη δυνατότητα χρήσης μιας επιπλέον γλώσσας, άρα ορίζει ως δεδομένη τη χρήση της Ελληνικής, και β) τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας, δεδομένου ότι η πρόσθετη γλώσσα διδασκαλίας μπορεί να είναι μόνο ευρωπαϊκή⁵. Σήμερα, ο νόμος-πλαίσιο για τις

⁵ Προφανώς ο όρος αναφέρεται στην Ευρώπη, και όχι αποκλειστικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, επομένως γλώσσα διδασκαλίας σε Π.Μ.Σ. μπορεί να είναι οποιαδήποτε ευρωπαϊκή γλώσσα εκτός Ε.Ε., π.χ. η Νορβηγική, η Ισλανδική, η Ρωσική, η Σερβική κ.ά. Ερμηνεία, ωστόσο, θα χρειαζόταν σχετικά με

μεταπτυχιακές σπουδές στην Ελλάδα είναι ο ν. 3685/2008 («Θεσμικό πλαίσιο για τις μεταπτυχιακές σπουδές»)· στην § 2 εδ. ε' του άρθρου 6 («Διάρθρωση – Έγκριση Π.Μ.Σ. της ημεδαπής») αυτού του νόμου ορίζεται ότι:

«Το Σχέδιο Π.Μ.Σ. περιλαμβάνει τουλάχιστον τα εξής στοιχεία που εξετάζονται από τη Σ.Ε.Σ.: [...]. ε) Τα μαθήματα, τη γλώσσα διδασκαλίας, [...]. [...].»

Αυτή η διάταξη αφήνει στη Συνέλευση Ειδικής Σύγκλησης να αποφασίσει για την (ευρωπαϊκή πάντοτε) γλώσσα διδασκαλίας του Π.Μ.Σ., αφού ο νόμος-πλαίσιο δεν καταργεί την προαναφερθείσα § 3 του άρθρου 23 του ν. 3404/2005. Το άρθρο 9 («Διδακτορική διατριβή») § 4 εδ. γ' προβλέπει ότι:

«Με απόφαση της Γ.Σ.Ε.Σ. ορίζεται η γλώσσα συγγραφής της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας ή της διδακτορικής διατριβής.»

Και σε αυτή την περίπτωση, ο νομοθέτης αναθέτει στην αρμοδιότητα της Γενικής Συνέλευσης Ειδικής Σύγκλησης τη γλώσσα συγγραφής της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας ή της διδακτορικής διατριβής. Τέλος, με την § 1 εδ. β' του άρθρου 10 («Π.Μ.Σ. ελληνικών Α.Ε.Ι. [sic] στην αλλοδαπή και κοινά Π.Μ.Σ. μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών Α.Ε.Ι. [sic]») ορίζεται ότι:

«Α.Ε.Ι. [sic] της ημεδαπής μπορούν να συνεργάζονται με αναγνωρισμένα ομοταγή ιδρύματα της αλλοδαπής για την οργάνωση και λειτουργία κοινών Π.Μ.Σ. για χορήγηση Μ.Δ.Ε. Για τα κοινά αυτά Π.Μ.Σ. καταρτίζεται Ειδικό Πρωτόκολλο Συνεργασίας (Ε.Π.Σ.) μεταξύ των συνεργαζόμενων ιδρυμάτων, στο οποίο καθορίζονται το αντικείμενο του προγράμματος, [...], η γλώσσα ή οι γλώσσες διδασκαλίας ή συγγραφής [...].»

Εδώ, όπως και στο προϊσχύον δίκαιο, ο νομοθέτης αφήνει στα συνεργαζόμενα ιδρύματα να αποφασίσουν ποια ή ποιες γλώσσες θα χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία και τη συγγραφή. Τέλος, ειδικά τα Π.Μ.Σ. αφορά η περίπτωση α' της § 11 του άρθρου 80 («Λοιπές μεταβατικές διατάξεις») του προαναφερθέντος ν. 4009/2011, όπως τροποποιήθηκε βάσει της § 8 του άρθρου 5 του ν. 4076/2012, ορίζει ότι:

«[...] Από τη δημοσίευση του παρόντος, τμήματα των ΑΕΙ δύνανται να οργανώνουν αυτοδύναμα ή να συνδιοργανώνουν μεταξύ τους προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών (Π.Μ.Σ.) με γλώσσα διδασκαλίας, εν όλω ή εν μέρει, κατ' εξαίρεση, ξένη γλώσσα.»

το αν γλώσσες όπως η Τουρκική μπορούν να θεωρηθούν ευρωπαϊκές γλώσσες ή όχι κ.ά. Κατά τη γνώμη μου, εδώ θα ήταν χρήσιμη η διάκριση που έχω προτείνει αλλού (Κριμπάς 2007: 30-31) μεταξύ «γλωσσών της Ευρώπης» και «ευρωπαϊκών γλωσσών»: ουσιαστικά, ο πρώτος όρος κατασημαίνει όλες τις γλώσσες που ομιλούνται ή ομιλήθηκαν κατά καιρούς στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο, συμπεριλαμβανομένων των γλωσσών που μιλούσαν κατ' αρχήν μη γηγενείς πληθυσμοί που για κάποιο λόγο πέρασαν από την Ευρώπη ή παρέμειναν στην Ευρώπη, αλλά χωρίς να ενσωματωθούν στον ευρωπαϊκό πολιτισμό (άρα και η Αραβική, η Αβαρική, η Αρμενική, η Τουρκική κ.ά.), ενώ ο δεύτερος μόνο γλώσσες που είτε δημιουργήθηκαν εντός Ευρώπης (Ελληνική, Γαλλική, Ιταλική, Ισπανική, Αγγλική, Γερμανική, Ισλανδική, Πολωνική, Ρωσική, Σερβική, Κροατική, Αλβανική, Ουγγρική, Βασκική, Φιλανδική κ.λπ.) είτε απέκτησαν εντός Ευρώπης τα χαρακτηριστικά που τις διακρίνουν από άλλες της εξωευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειάς τους (π.χ. Γκαγκαουζική, Μαλτέζικη). Ομοίως, ο όρος «Ευρώπη» θα πρέπει να ορίζεται γεωπολιτισμικά και όχι απλώς γεωγραφικά (οι χώρες του Καυκάσου ή η Τουρκία, για παράδειγμα, δεν ανήκουν στην Ευρώπη με βάση μια καθαρά γεωπολιτισμική θεώρηση, ανεξάρτητα από το αν και κατά πόσο οι αντίστοιχες γεωγραφικές περιοχές ανήκουν ή όχι στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο).

Αυτή η διάταξη διαφοροποιείται ως προς τρία σημεία από το άρθρο 12 § 2 εδ. γ' του προαναφερθέντος ν. 2083/1992 (όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 23 § 3 του ν. 3404/2005) και, συγκεκριμένα: α) δίνει τη δυνατότητα να παρέχεται σε ξένη γλώσσα και ολόκληρο το Π.Μ.Σ., όχι μόνο μέρος του· β) ορίζει ρητά ότι η ξενόγλωσση διδασκαλία χωρεί μόνο κατ' εξαίρεση· και γ) επιτρέπει τη διδασκαλία σε οποιαδήποτε ξένη γλώσσα, όχι μόνο σε ευρωπαϊκή. Σε σύγκριση με την προγενέστερη ρύθμιση, εμφανίζει σαφή τάση μετατόπισης προς την ξενόγλωσση διδασκαλία, αλλά δείχνει να επιθυμεί να προστατεύσει, ταυτόχρονα, το καθεστώς της Ελληνικής με την εισαγωγή του προσδιορισμού «κατ' εξαίρεση».

2. Η γενικότερη τάση στα ελληνικά πανεπιστήμια ως προς τη γλώσσα διδασκαλίας

2.1 Όπως μπορεί κανείς να συναγάγει από τη συζήτηση που προηγήθηκε, η ελληνική γλώσσα προστατεύεται επαρκώς από το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο. Αυτή η διαπίστωση επαληθεύεται και στην πράξη, αν εξετάσει κανείς ένα τυχαίο δείγμα ελληνικών ΑΕΙ. Για παράδειγμα, στον ιστότοπο του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ), στην ενότητα «Γλωσσική Πολιτική»⁶, αναφέρεται ρητά, μεταξύ άλλων, ότι:

«Η επίσημη γλώσσα του Πανεπιστημίου Αθηνών είναι η ελληνική, η οποία είναι και η επίσημη γλώσσα του κράτους, καθώς επίσης μία από τις 23 επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.»

Όπως μπορεί κανείς να διαβάσει στον εν λόγω ιστότοπο, το καθεστώς της Ελληνικής ως «επίσημης γλώσσας» του ΕΚΠΑ συνεπάγεται και την κυριαρχία της στη διδασκαλία. Όσον αφορά τις προπτυχιακές σπουδές, ισχύει το εξής καθεστώς:

«Η διδασκαλία και οι εξετάσεις σε όλα τα μαθήματα των Π.Π.Σ. γίνεται στην ελληνική γλώσσα, ενώ και τα συγγράμματα, το εκπαιδευτικό υλικό και τα πρωτογενή κείμενα τα οποία διανέμονται στο φοιτητικό σώμα είναι στην ελληνική. Εξαίρεση αποτελούν τα τμήματα ξένων γλωσσών και φιλολογιών, στα οποία τα συγγράμματα, το εκπαιδευτικό υλικό και τα πρωτογενή κείμενα είναι συνήθως στη γλώσσα που υπηρετεί το κάθε τμήμα. Η γλώσσα που αποτελεί αντικείμενο διδασκαλίας για κάθε ένα από τα «ξενόγλωσσα» τμήματα είναι παράλληλα και το μέσον πρόσβασης και αξιολόγησης της αποκτηθείσας γνώσης. Τόσο σε αυτά τα τμήματα όσο και στα υπόλοιπα τμήματα του Πανεπιστημίου, η βιβλιογραφία που συνιστάται στους φοιτητές και φοιτήτριες είναι στην ελληνική αλλά και σε άλλες γλώσσες. Οι ξένοι φοιτητές και φοιτήτριες που εισάγονται στο Πανεπιστήμιο ως αλλοδαποί έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας δωρεάν, προκειμένου να αποκτήσουν το επίπεδο γλωσσομάθειας που απαιτούν οι σπουδές τους στο Πανεπιστήμιο. Η δυνατότητα αυτή προσφέρεται και στους φοιτητές και φοιτήτριες που σπουδάζουν στην Ελλάδα για ένα ή δύο εξάμηνα μέσω των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων ανταλλαγής ERASMUS-SOCRATES.»

Παρατηρεί, έτσι, κανείς ότι η κυριαρχία της Ελληνικής στην προπτυχιακή διδασκαλία είναι σχεδόν απόλυτη, ενώ η εύλογη «εξαίρεση» των ξενόγλωσσων τμημάτων και φιλολογιών αφορά ουσιαστικά μόνο το εκπαιδευτικό υλικό και τα πρωτογενή κείμενα, η δε ξένη γλώσσα δεν είναι το μέσο διδασκαλίας, αλλά πρόσβασης στην αποκτηθείσα γνώση και αξιολόγησής της. Υπάρχουν ασφαλώς και λίγα αγγλόγλωσσα προπτυχιακά προγράμματα, κατ' εξαίρεση, όπως εκείνο του τμήματος Δημοσιογραφίας και Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας του Α.Π.Θ., στο πλαίσιο του

⁶ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.uoa.gr/to-panepistimio/apostoli-kai-politikes/glwssiki-politiki.html> (επίσκεψη 05-11-2013).

οποίου διδάσκονται μαθήματα όπως η «Electronic Mass Media Technology» κ.ά. Όσον αφορά τις μεταπτυχιακές σπουδές, ο ιστότοπος συνοψίζει, ουσιαστικά, το ισχύον δίκαιο:

«Η γλώσσα πρόσβασης στη γνώση και η γλώσσα εργασίας των Π.Μ.Σ. που οδηγούν στην απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης (Μ.Δ.Ε.) ή στην απόκτηση Διδακτορικού Διπλώματος (Δ.Δ.) είναι η ελληνική, εκτός εάν ο εσωτερικός κανονισμός του Π.Μ.Σ. προβλέπει τη χρήση άλλης ή και άλλης γλώσσας -όπως συχνά συμβαίνει στα «ξενόγλωσσα» τμήματα. Η συγγραφή της διπλωματικής εργασίας για το Μ.Δ.Ε. ή της διατριβής για το Δ.Δ. μπορεί να γίνει στην ελληνική ή σε άλλη γλώσσα, ανάλογα με το τι προβλέπεται από τον εσωτερικό κανονισμό του Π.Μ.Σ. Η βιβλιογραφία που συνιστάται και χρησιμοποιείται στα Π.Μ.Σ. είναι στην ελληνική και σε άλλες γλώσσες και για τον λόγο αυτό η γνώση ξένων γλωσσών από τους υποψήφιους για εισαγωγή σε Π.Μ.Σ. του Πανεπιστημίου Αθηνών είναι είτε υποχρεωτική, είτε προαιρετική αλλά επιθυμητή.»

Και σε αυτή την περίπτωση η Ελληνική είναι κατ' αρχήν η γλώσσα που χρησιμοποιείται στις μεταπτυχιακές σπουδές στο ΕΚΠΑ. Στην πράξη, λίγα μόνο Π.Μ.Σ. διδάσκονται σε ξένη γλώσσα, και συγκεκριμένα στην Αγγλική, όπως π.χ. το Π.Μ.Σ. «Σπουδές Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Southeast European Studies)» του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης. Το καθεστώς είναι ανάλογο και στα υπόλοιπα ΑΕΙ της Ελλάδας: για παράδειγμα, στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.), ξενόγλωσση διδασκαλία πραγματοποιείται μόνο σε ορισμένα Π.Μ.Σ., όπως π.χ. στο «Αμερικανική Λογοτεχνία και Πολιτισμός (American Literature and Culture)» του τμήματος Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας). Στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (Δ.Π.Θ.), όπου υπηρετεί ο γράφων, η διδασκαλία σε όλα τα τμήματα πραγματοποιείται αποκλειστικά και μόνο στην Ελληνική, τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο: αυτό ισχύει ακόμη και σε τμήματα στα οποία η διδασκαλία ξένων γλωσσών αποτελεί τη «σπονδυλική στήλη» του προγράμματος σπουδών, όπως στο τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Δ.Π.Θ.

3. Η ελληνική ορολογία στην επιστήμη και την τεχνολογία στην Ελλάδα

3.1 Δεδομένου ότι μεγάλο μέρος της επιστήμης και της τεχνολογίας παράγεται στα ΑΕΙ και στα συνεργαζόμενα με αυτά ερευνητικά κέντρα, ινστιτούτα κ.λπ., και ότι τα γλωσσικά ήθη που επικρατούν στους εν λόγω φορείς επιστήμης και τεχνολογίας μεταφέρονται αυτούσια στην αγορά και στην κοινωνία, έκρινα σκόπιμο να περιλάβω εδώ και αυτή την ενότητα, στην οποία σκιαγραφείται το καθεστώς χρήσης της ελληνικής γλώσσας στην επιστήμη και την τεχνολογία στην Ελλάδα, με παράλληλη μνεία των κυριότερων ελληνικών φορέων που ασχολούνται (και) με την ορολογία. Αποτελεί κοινοτοπία να λεχθεί ότι η νεοελληνική γλώσσα, χωρίς να είναι η μοναδική, βρίσκεται μεταξύ των γλωσσών που υστερούν σε επιστημονικούς και τεχνολογικούς όρους: αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι η Ελλάδα, εδώ και πολλούς αιώνες, δεν βρίσκεται μεταξύ των χωρών που παράγουν νέα γνώση και νέα τεχνολογία, και σε αυτό ακριβώς το γεγονός οφείλεται η υιοθέτηση ξένων όρων για την κατασήμευση νέων εννοιών (Κακριδής-Φερράρι 2001: 203): αυτό το φαινόμενο, άλλωστε, αφορά κάθε «μικρή» γλώσσα (Koskela et al. στο ίδιο: 21). Πριν συζητηθούν περισσότερες λεπτομέρειες, πρέπει να επισημανθεί, ήδη σε αυτό το σημείο, ότι το φαινόμενο του δανεισμού από μόνο του ούτε αποτελεί ιδιαιτερότητα της Ελληνικής, ούτε φανερώνει απαραίτητα κάποια «ασθένεια» της γλώσσας, ούτε προοιωνίζεται την εξαφάνισή της εκάστοτε δανειζόμενης γλώσσας και του πολιτισμού τον οποίο εκφράζει η τελευταία.

ο δανεισμός είναι απλώς μια στρατηγική νεολογίας (Μπαμπινιώτης 2010: 129). Η Κακριδή-Φερράρι (αυτόθι) παρατηρεί ότι

«Η γλώσσα-αποδέκτης των δανείων δηλαδή θεωρείται από τους χρήστες της ότι κινδυνεύει με αλλοίωση των χαρακτηριστικών της από την ύπαρξη ή τη συνεχή εισροή των ξένων όρων και το αίτημα της μετάφρασής τους προέρχεται, τουλάχιστον για ορισμένες ομάδες, από την υποτοπική –στην αθωότερη μορφή της– λογική της απόλυτης γλωσσικής ομοιογένειας.»

και, παράλληλα, προσθέτει εύλογα ότι

«[...], αν η λογική του γλωσσικού «καθαρισμού» δεν φτάνει σε ακραίες μορφές [...], και δεδομένης της πραγματικής ανάγκης λεξιλογικού εμπλουτισμού της γλώσσας-αποδέκτη λόγω της ιδιαίτερα ταχείας εξέλιξης της τεχνολογίας και των επιστημών, η επιθυμία μετάφρασης της ξένης ορολογίας μπορεί να εξυπηρετήσει συγκεκριμένους στόχους και έτσι να έχει θετικά αποτελέσματα.»

Είναι γεγονός ότι οι ακραίες απόψεις περί καθαρολογίας οδηγούν σε λογικές όπως εκείνες του γαλλικού ν. 94-665 της 4ης Αυγούστου 1994 περί της χρήσης της γαλλικής γλώσσας («Loi n° 94-665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française»), γνωστού ως «Νόμου Toubon» από το όνομα του Jacques Toubon, τότε υπουργού Πολιτισμού και Γαλλοφωνίας («ministre de la culture et de la francophonie») (Koskela et al. στο ίδιο: 20). Επειδή, ωστόσο, το πράγμα είναι αρκετά σύνθετο, εισφέρω στην όλη συζήτηση τις εξής δύο σχετικές απόψεις μου και, συγκεκριμένα: α) ότι εμπεριέχει ένα είδος «τραγικής ειρωνείας» η συνεχής ανάγκη της Νεοελληνικής για δανεισμό ξένων όρων, και μάλιστα κυρίως από την Αγγλική, της οποίας το φωνολογικό/ φωνοτακτικό σύστημα διαφέρει άρδην από της Νεοελληνικής, παρότι και αυτή είναι μια γλώσσα με πολύ μεγάλη εκφραστικότητα και πλαστικότητα⁷ και αυτό διότι η πρόγονος της Νεοελληνικής, αρχαία Ελληνική, υπήρξε η πρώτη ευρωπαϊκή γλώσσα που ανέπτυξε επιστημονική και τεχνική ορολογία, για να δανείσει κατόπιν, κυρίως μέσω της Λατινικής και των ρομανικών γλωσσών και σπανιότερα απευθείας μέσα από αρχαιοελληνικά κείμενα ή αρχαιοελληνικές ρίζες, πάμπολλους όρους (και υπολεξικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται στο σχηματισμό όρων) στις άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες⁸ (Ζερδελη 2011: 229-230)· και, το κυριότερο, η αρχαία Ελληνική αποτελεί ακόμη και σήμερα -μαζί με τη Λατινική (η οποία, ωστόσο, επίσης μιμήθηκε την Ελληνική ως προς την παραγωγή και τη σύνθεση, πέραν των πάμπολλων ελληνικών λεξικών δανείων που ενσωμάτωσε) το υπόδειγμα σχηματισμού επιστημονικών και τεχνικών όρων για τις άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες· και β) ότι η αδιάκριτη αντιμετώπιση όλων των μη ελληνικής προέλευσης και αρχής λέξεων ως εξίσου «ξένων» είναι προβληματική· για παράδειγμα, η συνήθης τις δεκαετίες 1950-1960 λέξη *βολάν*, γαλλικής προέλευσης,

⁷ Αποτελεί κοινό τόπο μεταξύ των επιστημόνων της γλώσσας η άποψη ότι δεν μπορεί κανείς να ιεραρχήσει τις γλώσσες με βάση ποσοτικά ή ποιοτικά χαρακτηριστικά. Ωστόσο, χρησιμοποιώ υποκειμενικούς όρους όπως *εκφραστικότητα* και *πλαστικότητα* επειδή, κατ' εμέ, είναι αναμφισβήτητο ότι κάποιες γλώσσες εμφανίζουν διαφορές ως προς ποσοτικά ή ποιοτικά χαρακτηριστικά τους σε σύγκριση με άλλες γλώσσες. Εξ αυτού, ωστόσο, δεν θα πρέπει να συνάγεται ότι μια γλώσσα είναι εγγενώς ανώτερη ή κατώτερη από κάποια άλλη, αφού κανείς δεν ξέρει σε τι πρόκειται να εξελιχθεί κάθε γλώσσα στο ρου της ιστορίας· ομοίως δεν θα πρέπει να συνάγεται ότι, επειδή δεδομένη γλώσσα εμφανίζει σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό το τάδε ή το δεινά ποσοτικό ή ποιοτικό χαρακτηριστικό, αυτό την καθιστά «καλύτερο ή χειρότερο όργανο συνεννόησης» από μια άλλη γλώσσα.

⁸ Οι οποίες ευρωπαϊκές γλώσσες διέδωσαν, με τη σειρά τους, τέτοια ελληνικά στοιχεία και σε μη ευρωπαϊκές γλώσσες μέσω του εμπορίου, των αποικιών, της επιστήμης, της τεχνολογίας κ.λπ.

αντικαταστάθηκε από τη λέξη *τιμόνι*⁹ (ήδη από τότε εν χρήσει σε σχέση με σκάφη και δίκυκλα), λατινικής αρχής (< *tēmo -ōnis*), η οποία, μέσω της Ενετικής (που είναι μία από τις νεότερες εξελίξεις της Λατινικής), πέρασε, εδώ και αιώνες, στη νεότερη Ελληνική, και θα ήταν μάλλον υπερβολικό να απαιτήσει κανείς να αντικατασταθεί, με τη σειρά της, και η λέξη *τιμόνι* από την αμιγώς ελληνική λέξη *πηδάλιο* (πράγμα που έχει ήδη συμβεί, ομολογουμένως, ως προς τα σκάφη και, ιδίως, ως προς τα αεροσκάφη): στο γλωσσικό αισθητήριο του μέσου φυσικού ομιλητή της Νεοελληνικής, η λέξη *τιμόνι* δεν «ηχεί» ξένη, πολλώ δ' ήττον αφού είναι προσαρμοσμένη στο κλιτικό σύστημα της Νεοελληνικής (ουδέτερο σε -ι) και συνάδει πλήρως με το φωνολογικό/ φωνοτακτικό σύστημα και τη συλλαβική δομή της τελευταίας, λόγω του ότι προέρχεται από γλώσσα της μεσογειακής Ευρώπης¹⁰. Η λογική της εξομοίωσης όλων των ξένης προέλευσης λέξεων οδηγεί και σε άλλα παράδοξα: η λέξη *ατσάλι*, ενετικής (άρα εν τέλει λατινικής) αρχής, αντικαταστάθηκε από την «ελληνική» λέξη *χάλυβας* (καθαρεύουσα: *χάλυψ*), η οποία ωστόσο είναι ξένης προέλευσης (δάνειο) στην ίδια την αρχαία Ελληνική, τη δεχόμαστε όμως ως ελληνική επειδή πλέον δεν «ηχεί» ξένη και επειδή χρησιμοποιείται από πολύ παλαιές εποχές στην Ελληνική, έχει μάλιστα δώσει και παράγωγα και σύνθετα (*χαλυβουργία, χαλύβδινος, χαλυβδώνω*), όπως άλλωστε και το *ατσάλι* (*ατσάλινος, ατσαλόσυρμα, ατσαλόχαρτο* κ.ά.) που, για τον ίδιο λόγο, δεν θα πρέπει να θεωρείται «ξένη λέξη», αλλά απλώς «λέξη ξένης αρχής». Όποιος νομίζει ότι οι αρχαίοι Έλληνες δεν δανείζονταν λέξεις, πλανάται, γι' αυτό και, τουλάχιστον οι εξελληνισμένες λατινικής/ρομανικής προέλευσης και αρχής λέξεις, δεν θα πρέπει να θεωρούνται «ξένες», από τη στιγμή μάλιστα όπου έχουν καταστεί πλήρως παραγωγικές. Ποιος «αισθάνεται» ξένες τις λέξεις *σπίτι, σκάλα, πόρτα, παντελόνι, μπλούζα, φουστάνελα*; Ας μη βιαστεί όμως κανείς να υπερθεματίσει λέγοντας ότι, αφού λατινικής αρχής είναι και το *βολάν*, αλλά και το *κομπιούτερ*, που εδώ και δύο δεκαετίες έχει πλήρως αντικατασταθεί από τον ελληνικό όρο (*ηλεκτρονικός υπολογιστής* (που συχνά συντομογραφείται ως *H/Y*), θα πρέπει να παραμείνουν στη Νεοελληνική: ένας τέτοιος ισχυρισμός θα ήταν εσφαλμένος με βάση τη συλλογιστική που προτείνω εδώ, διότι κανένα από τα δύο αυτά δάνεια δεν συνάδει με το κλιτικό και φωνολογικό/ φωνοτακτικό σύστημα της Νεοελληνικής, και αυτό ήταν και ο βασικός λόγος για τον οποίο εγκαταλείφθηκαν χωρίς να... λείψουν σχεδόν σε κανέναν: το *κομπιούτερ*, μάλιστα, επιβίωσε πρακτικά μόνο στις λέξεις της καθομιλουμένης *κομπιουτεράκι* και *κομπιουτεράς*, που κατασημαίνουν, αντίστοιχα, την αριθμομηχανή και τον επαγγελματικά ή

⁹ Σήμερα η λέξη «βολάν» χρησιμοποιείται μόνο για να κατασημάνει τη στρογγυλή στεφάνη του τιμονιού και όχι το τιμόνι γενικώς ή και την ίδια τη θέση του οδηγού (: «κάθομαι στο βολάν») όπως παλαιότερα.

¹⁰ Είναι γεγονός ότι όλες σχεδόν οι γλώσσες της μεσογειακής Ευρώπης εμφανίζουν το ίδιο ή τείνουν προς το ίδιο φωνολογικό (συχνά και φωνοτακτικό) σύστημα, ακόμη και αν οι προγονικές τους γλώσσες είχαν πολύ διαφορετικό φωνολογικό και/ ή φωνοτακτικό σύστημα. Όποιος έχει ακούσει λ.χ. την προφορά της Σερβοκροατικής, θα έχει διαπιστώσει ότι, αν και γλώσσα σλαβική, ηχεί, από πολλές απόψεις, παρόμοια με την Ιταλική, την Ελληνική κ.λπ. Έτσι εξηγείται και το σχεδόν πανομοιότυπο φωνολογικό και φωνοτακτικό σύστημα Νεοελληνικής και Ισπανικής (οπωσδήποτε στις επίσημες μορφές τους, αλλά και μεταξύ συγκεκριμένων διαλεκτικών και ιδιωμάτων εκδοχών τους). Ακόμη και η Μαλτέζικη, που προέρχεται άμεσα από την Αραβική, τείνει προς την ευρωμεσογειακή εκφορά (σίγηση του γλωττιδικού άηχου τριβόμενου συμφώνου /h/, ταύτιση εμφατικών και μη εμφατικών στιγμιαίων συμφώνων, επίδραση του δυναμικού τονισμού στη μακρότητα των φωνηέντων κ.ά.). Η Γαλλική, ωστόσο, παρότι ομιλείται πλέον και στη μεσογειακή ακτή της Γαλλίας, εμφανίζει διαφορετικό φωνολογικό και φωνοτακτικό σύστημα, διότι έχει αναπτυχθεί σε μη μεσογειακές περιοχές της Γαλλίας και εισήχθη ως υπερστρωματική γλώσσα στη νότια Γαλλία, στην οποία ομιλείτο κυρίως η Οξιτανική (που αποτελεί, από γλωσσολογική άποψη, εκδοχή της ίδιας μακρογλώσσας στην οποία υπάγεται και η γειτονική Καταλανική).

ερασιτεχνικά ενασχολούμενο με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές (ή και αυτόν που σπουδάζει τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές ως γνωστικό αντικείμενο).

3.2 Γεγονός, πάντως, παραμένει ότι μεγάλο μέρος της ορολογίας που χρησιμοποιεί η Ελληνική για να κατασημάνει έννοιες τομέων όπως η πληροφορική, η χρηματοοικονομική, η κοσμολογία κ.ά. προέρχεται από άλλη γλώσσα, και συγκεκριμένα την Αγγλική. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς όρους όπως *λάπτοπ, μπάιτ, πίζελ, πιν, σμάρτφο(ου)ν* από το θεματικό πεδίο <Πληροφορική>, *λίμιτ απ, λίμιτ ντάουν, μπλου τσιπ, σπρεντ* από το θεματικό πεδίο <Χρηματοοικονομική>, *μιπγκ μπανγκ* από το θεματικό πεδίο <Κοσμολογία> κ.ά. Ακόμη και όταν έχουν βρεθεί ελληνικοί όροι για την αντικατάσταση τέτοιων αγγλισμών, είναι αμφίβολο αν και κατά πόσο θα επικρατήσουν. Ενίοτε είναι αργά για να αντικατασταθεί ένας όρος που έχει καθιερωθεί μεταξύ των ομιλητών (Κακριδή-Φερράρι στο ίδιο: 205). Γι' αυτό και οι φορείς που μεριμνούν για την ελληνική ορολογία πρέπει να εντοπίζουν και να μεταγλωττίζουν έγκαιρα τέτοιους όρους. Δεν θα πρέπει, πάντως, ο αναγνώστης να μείνει με την εντύπωση ότι οι ανθρωπιστικές επιστήμες δεν επηρεάζονται από την ξενόγλωσση, και δη την αγγλική, ορολογία· απλώς προτιμούν να δανείζονται υπό μορφή έκτυπου (*calque*), παρά αυτούσιο τον ξένο όρο, συχνά μάλιστα προκύπτουν διάφορα ζητήματα κατά τη μεταγλώττιση ενός αγγλικού όρου στην Ελληνική (Ξυδόπουλος 2002: 496-497, και ολόκληρο): έκτυπα, πάντως, είναι και οι περισσότεροι ελληνικοί όροι που προτείνονται κατά καιρούς προς αντικατάσταση ξένων όρων εκ μέρους διαφόρων φορέων που ασχολούνται με την ορολογία· ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί ο «αναλογικός κανόνας» του Κ. Βαλεοντή (1997: 44-49), ο οποίος λαμβάνει υπόψη του εννοιολογικές και γλωσσολογικές παραμέτρους κατά το δανεισμό οροποιητικών μηχανισμών από άλλες γλώσσες, αποφεύγοντας έτσι τα «τυφλά» έκτυπα που λαμβάνουν υπόψη τους μόνο μορφολογικές, ετυμολογικές και/ή γεωπολιτισμικές παραμέτρους¹¹. Εξυπακούεται ότι είναι προτιμότερο να επιχειρείται η πρωτογενής ονοματοδότηση μιας νέας -για τη γλώσσα που ονοματοδοτεί- έννοιας με βάση τα χαρακτηριστικά της εν λόγω έννοιας (Κατσογιάννου και Ευθυμίου 2004¹: 36) και, μόνο αν κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό, να δημιουργείται έκτυπο.

3.3 Η Ελλάδα δεν διαθέτει κάποιο κρατικό φορέα με κανονιστική αρμοδιότητα σε θέματα γλώσσας όπως είναι π.χ. η Valstybinė lietuvių kalbos komisija για τη λιθουανική γλώσσα, το Valsts valodas centrs για τη λετονική γλώσσα, η Real Academia Española για την ισπανική γλώσσα κ.ά.¹² Η Ακαδημία Αθηνών διαθέτει φορέα που μεριμνά για ορολογικά ζητήματα, χωρίς ωστόσο κανονιστική αρμοδιότητα· πρόκειται για το Κέντρον Ερεύνης Επιστημονικών Όρων και Νεολογισμών της Ακαδημίας Αθηνών (ΚΕΕΟΝ), το οποίο ιδρύθηκε με το ν.δ. 4545/1966 υπό την αρχική ονομασία Γραφείον Επιστημονικών Όρων και Νεολογισμών (ΓΕΟΝ)¹³, που έχει ως σκοπούς: α) το γλωσσικό έλεγχο των νεολογισμών της νεοελληνικής κοινής· β) την αποκατάσταση των εσφαλμένων ελληνογενών νεολογισμών· γ) την αντικατάσταση των ξένων όρων με ελληνικούς, όπου κρίνεται απαραίτητο και εφόσον η χρήση δεν τους έχει ήδη καθιερώσει· δ) την

¹¹ Οι όροι που δημιουργούνται με βάση τον αναλογικό κανόνα θα μπορούσαν να αποκληθούν «αναλογήματα»: τον όρο έχει προτείνει ο Κ. Βαλεοντής σε αλληλογραφία μας.

¹² Και ίσως αυτό να αποτελεί, από μια άποψη, ευτύχημα, διότι είναι αμφίβολο αν στην Ελλάδα, με το βεβαρημένο ιστορικό παρελθόν της σε τέτοια ζητήματα (λ.χ. «Ευαγγελικά», «γλωσσικό ζήτημα»), θα μπορούσαν να αποκλειστούν ακόμη και ακραίες συμπεριφορές με πρόφαση την υπεράσπιση της εθνικής γλώσσας.

¹³ Ο φορέας μετονομάστηκε βάσει του π.δ. 225/2003.

υπόδειξη για την αποφυγή εσφαλμένων όρων και εκφράσεων και γενικά μέριμνα για την ορθή χρήση της ελληνικής γλώσσας: ε) τη διατύπωση στην ελληνική γλώσσα επιστημονικής ορολογίας σε νέους κλάδους και σύμφωνα με τα νέα δεδομένα των επιστημών. Ο εν λόγω φορέας εκδίδει και περιοδικό με τίτλο Δελτίο Επιστημονικής Ορολογίας και Νεολογισμών¹⁴. Με τεχνική και επιστημονική ορολογία ασχολείται και η Επιτροπή Ορολογίας (TE21) του Ελληνικού Οργανισμού Τυποποίησης (ΕΛΟΤ), που έχει ως αποστολή τη σύνταξη προτύπων και την ενεργό συμμετοχή στις εργασίες των αντίστοιχων Ευρωπαϊκών και Διεθνών Επιτροπών Τυποποίησης: η TE21 είναι, μεταξύ άλλων, πλήρες μέλος (P-Member) της Διεθνούς Επιτροπής Τυποποίησης στην Ορολογία TC37 (Terminology and other language and content resources) του International Standardization Organization (ISO), σε αυτό δε το πλαίσιο παρακολουθεί και ενημερώνεται για όλο το έργο της Επιτροπής, ενώ συμμετέχει στις συζητήσεις και ψηφοφορίες για τα νέα πρότυπα και άλλα τυποποιητικά κείμενα που προκύπτουν¹⁵. την ευθύνη της παρακολούθησης των εργασιών της εν λόγω Επιτροπής έχει το Τμήμα Τυποποίησης του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος (ΤΕΕ)¹⁶. Υπάρχουν και άλλοι δημόσιοι φορείς με δραστηριότητα στην ορολογία, όπως το Γραφείο Ορολογίας και Νεολογισμών του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (ΠΙ), το οποίο συνεργάζεται με το Δίκτυο ΕΥΡΥΔΙΚΗ της ΕΕ κ.ά., για τη δράση των οποίων πριν από μια εικοσαετία βλ. Β Ωστόσο, την εντονότερη και πλέον πολύπλευρη δραστηριότητα στον τομέα της ορολογίας έχει η Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ), σκοποί της οποίας, βάσει του άρθρου 3 του ισχύοντος (από 2003) καταστατικού¹⁷ της, είναι: α) η μελέτη, εκπόνηση, απόδοση, επεξεργασία, συγκέντρωση, συστηματοποίηση, διάδοση, αξιοποίηση και με οποιοδήποτε τρόπο ανάπτυξη της Ελληνικής Ορολογίας τόσο στον ευρύτερο εθνικό χώρο (Ελλάδα, Κύπρο, Ομογενείς της διασποράς) όσο και στις Υπηρεσίες και τα Όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ή άλλων ευρωπαϊκών, περιφερειακών ή παγκόσμιων Οργανισμών ή Οργανώσεων· β) η συμβολή στη συνεχή και σύμμετρη ανάπτυξη της ελληνικής γλώσσας για την κάλυψη των πολύπλευρων και επιτακτικών σύγχρονων αναγκών όπως για τη βελτίωση της επικοινωνίας· γ) η κατάδειξη, προς κάθε κατεύθυνση, του θεμελιακού ρόλου της ελληνικής γλώσσας ως υλικού συνάμα και εργαλείου, στα οποία οφείλει, σε πολύ μεγάλο μέρος, την ύπαρξή του το διεθνές ορολογικό υπόβαθρο, καθώς και η προώθηση και προαγωγή αυτού του ρόλου για την κάλυψη σημερινών και μελλοντικών αναγκών της Παγκόσμιας Ορολογίας.

3.4 Ωστόσο, όσο αξιέπαινο και αν είναι το έργο φορέων όπως οι προαναφερθέντες, γεγονός είναι ότι η ενασχόληση ελλήνων μελετητών με την ορολογία σε πανεπιστημιακό επίπεδο έχει αρχίσει να εντείνεται μόλις μετά τα μέσα της δεκαετίας του 2000. Η πλέον επιστημονική μελέτη που διατίθεται πριν από εκείνη την περίοδο είναι το άρθρο της Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1986) περί νεολογίας στην Ελληνική, το οποίο αφορά εντέλει και την ορολογία: το δε πρώτο ελληνόγλωσσο βιβλίο περί ορολογίας και, συγκεκριμένα, περί των βασικών αρχών της τεχνικής ορολογίας σύμφωνα με τα πρότυπα του ΕΛΟΤ, ανήκει στον Κ. Βαλεοντή (1988) και αποτελεί επίσης το πρώτο έργο περί ορολογίας που έχει κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί

¹⁴ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.academyofathens.gr/ecPrintPage.asp?id=63&nt=109&lang=1> (επίσκεψη 03-11-2013).

¹⁵ Βλ. σχέδιο ΕΛΟΤ 1443 – 2012: «Ορολογικές πολιτικές. Ανάπτυξη και υλοποίηση», στην ιστοσελίδα <http://www.elot.gr/sepelot1443.pdf> (επίσκεψη 03-11-2013).

¹⁶ Βλ. ιστοσελίδες http://portal.tee.gr/portal/page/portal/SCIENTIFIC_WORK/scient_tyropoiisi και http://portal.tee.gr/portal/page/portal/SCIENTIFIC_WORK/scient_tyropoiisi/epitropes/ELOT-TE21/aim (επίσκεψη 03-11-2013).

¹⁷ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.eleto.gr/download/Statutes/ELETO-RevisedStatutes%282003%29.pdf> (επίσκεψη 03-11-2013).

σε πανεπιστημιακά μαθήματα (: στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, από την Κ. Τοράκη και τη Μ. Καρδούλη). Θα πρέπει εδώ να διευκρινιστεί ότι άλλο η διδασκαλία όρων των διαφόρων θεματικών πεδίων για σκοπούς π.χ. μετάφρασης, η οποία πραγματοποιείται σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό σε ελληνικά ΑΕΙ, και άλλο η διδασκαλία αφενός των ελληνικών όρων ενός θεματικού πεδίου στο πλαίσιο των οικείων σπουδών και αφετέρου της θεωρίας της ορολογίας· η παρούσα συζήτηση δεν ασχολείται με την πρώτη περίπτωση. Όπως έχουν γράψει χαρακτηριστικά οι Κατσογιάννου και Ευθυμίου (2004ⁱⁱ: 7), στις οποίες ανήκει η επιμέλεια του πρώτου συλλογικού τόμου σχετικά με την ελληνική ορολογία:

«Παρά όμως το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τα ορολογικά θέματα, τη δραστηριοποίηση των σχετικών φορέων και τις ερευνητικές προσπάθειες που αποτυπώνονται σε πρακτικά συνεδρίων και άλλα δημοσιεύματα, παραμένει έντονη η έλλειψη ελληνικής βιβλιογραφίας, η οποία αφενός να αναπτύσσει τις θέσεις της γενικής θεωρίας της ορολογίας και αφετέρου να δίνει ένα στίγμα συμμετοχής σε ολόκληρο το φάσμα των σύγχρονων εκδοτικών και τεχνολογικών εφαρμογών. [...]»

Η κατάσταση έχει, ωστόσο, βελτιωθεί αισθητά από τότε, όπως μπορεί εύκολα να διαπιστώσει κανείς από τη βιβλιογραφία, από ανακοινώσεις σε συνέδρια, από προγράμματα σπουδών και από διατριβές. Ασφαλώς, η πρωτοπορία στη διδασκαλία της ορολογίας ως γνωστικού αντικειμένου ανήκει στον πρόεδρο της ΕΛΕΤΟ Κώστα Βαλεοντή και στον Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του ΕΚΠΑ, όπου από το πανεπιστημιακό έτος 1998-99 λειτουργεί το Διεπιστημονικό-Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Τεχνολογία», σε συνεργασία με τον Τομέα Σημάτων, Ελέγχου και Ρομποτικής του Τμήματος Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου· το εν λόγω πρόγραμμα απευθύνεται κυρίως σε Φιλολόγους που έχουν προπτυχιακή ειδίκευση Γλωσσολογίας, αποφοίτους της Φιλοσοφικής Σχολής και σε Μηχανικούς Υπολογιστών, αποφοίτους του ΕΜΠ, γίνονται όμως δεκτοί και απόφοιτοι σχολών ΑΕΙ και ΤΕΙ Πληροφορικής· αντικείμενό του είναι η Γλωσσική Τεχνολογία, αλλά περιλαμβάνει και μαθήματα θεωρίας της ορολογίας¹⁸. Επίσης, ο γράφων διδάσκει στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης το μάθημα «Θεωρία της ορολογίας» το οποίο εισήχθη στο προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών το πανεπιστημιακό έτος 2010-2011 μετά από πρόταση του ίδιου.

4. Συμπεράσματα

4.1 Όπως προκύπτει από τη συζήτηση που προηγήθηκε, η θέση της ελληνικής γλώσσας ως κύριας γλώσσας διδασκαλίας στα ΑΕΙ της Ελληνικής Δημοκρατίας δεν φαίνεται, προς το παρόν τουλάχιστον, να «κινδυνεύει» με βάση το υπάρχον νομικό πλαίσιο. Ωστόσο, αν λάβει κανείς υπόψη ότι η Ελληνική, έτσι όπως χρησιμοποιείται στις επιστήμες -ιδίως τις θετικές- και στην τεχνολογία, γίνεται το όχημα για τη διάδοση λεξικών δανείων -πλέον σχεδόν αποκλειστικά από την Αγγλική- και στη γλώσσα της ανώτατης εκπαίδευσης, μέσα από την αλληλεπίδραση των θεωρητικών και των επαγγελματιών κάθε επιστήμης και κάθε τεχνολογικού κλάδου, προκύπτει η ανάγκη για περισσότερη μέριμνα όσον αφορά την καλλιέργεια ελληνικής ορολογίας έγκαιρα και έγκυρα, ούτως ώστε να επιτευχθεί μια «παραλληλογλωσσία

¹⁸ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.phil.uoa.gr/metaptyxiakes-spydes/diepisthmoniko-diapanepisthmiako-pms-technoglwsia.html> (επίσκεψη 03-11-2013).

(parallellingualism)» υπό την έβδομη -σύμφωνα με την απαρίθμηση των Koskela et al. (στο ίδιο: 22)- έννοια με την οποία έχει χρησιμοποιηθεί ο όρος: «η παραλληλογλωσσία θα οδηγήσει στην ανάπτυξη των γλωσσών για ειδικούς σκοπούς και των αντίστοιχων ορολογιών στην εθνική γλώσσα για όλα τα γνωστικά πεδία που ενδιαφέρουν την κοινωνία η οποία έχει ως κύρια γλώσσα της την εθνική γλώσσα»¹⁹. Άλλωστε, ο ουσιαστικός ρόλος που διαδραματίζει η ορολογία στην καλλιέργεια και τις μελλοντικές προοπτικές μιας γλώσσας, καθώς και στην ευχερή και αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ των ειδικών του εκάστοτε θεματικού πεδίου, έχει επισημανθεί από πολλούς μελετητές (Bhreatnach 2011: 133· Blücker 2010: 94· Närvänen 2007: 76· Bucher 2007: 48· Καραγιάννης 2004: 22)· οι Koskela et al. (στο ίδιο: 24) έχουν ορθά ισχυριστεί ότι «μια εθνική γλώσσα που να περιλαμβάνει όλες τις κατάλληλες γλώσσες για ειδικούς σκοπούς και τις γλωσσικές ποικιλίες τους είναι απαραίτητη για την ικανοποιητική λειτουργία μιας κοινωνίας»²⁰. Είναι γεγονός ότι η χρήση της Ελληνικής, ιδίως στην τεχνολογία και στις θετικές και κοινωνικές επιστήμες, χρειάζεται ενίσχυση· αλλά και στη νομική επιστήμη υπάρχει, κατά τη γνώμη μου, ανάγκη περισσότερης μέριμνας για τη νεοελληνική νομική ορολογία η οποία δεν χρησιμοποιείται πάντοτε με ορθότητα και συνέπεια²¹ (Σταυράκης 2010: 99-182· Μάνεσης 1999: 66-73), παρότι κατά κανόνα αποφεύγει τους ξενόγλωσσους όρους και άρα δεν θέτει συχνά τα ζητήματα που πραγματεύεται αυτό το άρθρο. Το σημαντικό, πάντως, όσον αφορά την εδώ συζήτηση, είναι να μη λησμονείται η ιδιαίτερη θέση της Ελληνικής στην Ευρώπη ως πρώτης γλώσσας πολιτισμού, επιστήμης και τεχνολογίας και ως πρώτης γλώσσας που δημιούργησε ορολογία και χρησιμεύει πάντοτε (από κοινού με τη συγγενική Λατινική) ως βασικό υπόδειγμα για τη δημιουργία νέων όρων σε όλες τις ευρωπαϊκές γλώσσες, με αποτέλεσμα οι τελευταίες να χαρακτηριστούν εύστοχα ως «ημιελληνική» ή «κρυπτοελληνική» από τον Adrados (2003[1999]: 449). Όση προστασία και αν χαίρει η ελληνική γλώσσα από την κείμενη περί ΑΕΙ νομοθεσία, η παράλληλη διδασκαλία της ελληνόγλωσσας ορολογίας πρέπει να εξασφαλιστεί νομοθετικά και στα αγγλόγλωσσα μαθήματα ή προγράμματα σπουδών, τουλάχιστον για τους ελληνόφωνους φοιτητές, ούτως ώστε οι τελευταίοι να διαπιστώνουν και να ενσωματώνουν στο λεξιλόγιό τους τις ορολογικές αντιστοιχίες προτού ο ξενόγλωσσος όρος καθιερωθεί στο γλωσσικό τους αίσθημα. Κάθε γλωσσικό ζήτημα είναι εντέλει και πολιτικό (Koskela et al. στο ίδιο: 20), και αυτή του η διάσταση δεν θα πρέπει να αγνοείται (Ives 2010: 517), αλλά κάθε γλωσσική πολιτική θα πρέπει απαραίτητα να βασίζεται σε μια προηγούμενη «αξιολόγηση γλωσσικών συνεπειών (linguistic consequence evaluation)» (Koskela et al. στο ίδιο: 27), ώστε να εξασφαλίζεται η αποτελεσματικότητά της. Είναι γεγονός ότι ο ορολογικός σχεδιασμός όχι μόνο επιτρέπεται, αλλά και επιβάλλεται σε πολλές περιπτώσεις (Myking 2011: 31εξ.). Τέλος, ας τονιστεί τούτο: όταν γίνεται λόγος για νομοθετική προστασία δεδομένου γλωσσικού καθεστώτος ή δεδομένης γλώσσας, αυτή δεν θα πρέπει να νοείται ως απειλή ποινικού κολασμού των παρανομούμενων επειδή χρησιμοποιούν «ξένες» λέξεις στο λεξιλόγιό τους, αλλά απλώς να υφίσταται ως αντίδοτο σε τυχόν άρνηση, εκ μέρους διδάσκοντος, δημόσιου υπαλλήλου κ.λπ., να χρησιμοποιήσει δεδομένη γλώσσα στην οποία κατά το νόμο δικαιούται να

¹⁹ “[...] 7. parallellingualism will lead to the development of LSPs and the corresponding terminologies in the national language for all areas relevant to the society for which the national language is the main language.” (Koskela et al. 2011: 22). Η μετάφραση δική μου.

²⁰ “[...] a national language which includes all relevant LSPs and their registers is indispensable for the satisfactory functioning of a society.” (Koskela et al. στο ίδιο: 24). Η μετάφραση δική μου.

²¹ Αυτή, ασφαλώς, η παρατήρηση ισχύει γενικότερα για τη νεοελληνική νομική γλώσσα, και όχι μόνο για την ορολογία της.

εκπαιδεύεται, να συναλλάσσεται κ.λπ. δεδομένη ανθρώπινη ομάδα. Όπως το θέτει ο Myking (στο ίδιο: 41), η «ιδανική» γλωσσική πολιτική είναι η «πλήρης κάθετη και παράλληλη εξειδίκευση εντός δεδομένου γνωστικού πεδίου, προσαρμοσμένη κατάλληλα για την κοινωνία»²². Τίποτα περισσότερο και τίποτα λιγότερο.

Βιβλιογραφία:

- Adrados, F.R. (2003). *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας. Από τις απαρχές ως τις μέρες μας*. Αθήνα: Παπαδήμας (μετάφραση Α. Villar Lecumberri) [τίτλος πρωτοτύπου: F.R. Adrados (1999). *Historia de la Lengua Griega. De los orígenes a nuestros días*. Madrid: Gredos].
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. (1986). «Η νεολογία στην κοινή νεοελληνική». *Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.* 65, 91-92.
- Βαλεοντής, Κ. (1997). «Ο Αναλογικός Κανόνας στην υπηρεσία της σύγχρονης Ελληνικής Ορολογίας». Στο: Β.Α. Φιλόπουλος και Γ. Αναγνωστοπούλου (επιμ.) *Ελληνική γλώσσα και ορολογία. Ανακοινώσεις 1ου Συνεδρίου*. Αθήνα: ΕΛΕΤΟ, 33-52.
- Βαλεοντής, Κ. (1988). *Ανάλυση των βασικών αρχών της τεχνικής ορολογίας. Παρουσίαση, ερμηνεία και παραδείγματα εφαρμογής των Ελληνικών Προτύπων ΕΛΟΤ 561 και ΕΛΟΤ 402*. Αθήνα: ΕΛΟΤ.
- Bhreathnach, Ú. (2011). *A Best Practice Model for Term Planning, vol. 3*. Dublin: Fiontar, Dublin City University (διδασκαλική διατριβή).
- Blückert, A. (2010). *Juridiska – ett nytt språk? En studie av juridikstudenters språkliga inskolning*. Uppsala: Uppsala Universitet (σειρά: Skrifter utgivna av Institutionen för Nordiska Språk vid Uppsala Universitet, αρ. 79).
- Bucher, A.-L. (2007). “Terminology Work the Swedish Way”. *Terminologija* 14:6, 37-48.
- Ζερδελή, Σ. (2011). «Επιστημονική θεώρηση της λεξικογραφικής και λεξικολογικής ορολογίας σε μονόγλωσσα ελληνικά και ξένα λεξικά και εγχειρίδια γλωσσολογικών όρων: Η συμβολή της αρχαίας ελληνικής και λατινικής στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής γλωσσολογικής ορολογίας». Στο: Κ. Βαλεοντής (επιμ.), *Ελληνική γλώσσα και ορολογία. Ανακοινώσεις 8ου Συνεδρίου*. Αθήνα: ΕΛΕΤΟ), 227-236.
- Ives, P. (2010). “Cosmopolitanism and Global English: Language Politics in Globalisation Debates”. *Political Studies* 58:3, 516–535.
- Κακριδή-Φερράρι, Μ. (2001). «Μετάφραση ξένων όρων». Στο: Χριστίδης, Α.-Φ. (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 203-205.
- Καραγιάννης, Γ. (2004). «Ελληνική ορολογία στην κοινωνία της πληροφορίας». Στο: Μ. Κατσογιάννου και Ε. Ευθυμίου (επιμ.), *Ελληνική ορολογία: Έρευνα και εφαρμογές*. Αθήνα: Καστανιώτης, 13-22.
- Κατσογιάννου, Μ. και Ε. Ευθυμίου (2004)ⁱ. «Θεωρία, μέθοδοι και πρακτικές της ορολογίας». Στο: Μ. Κατσογιάννου και Ε. Ευθυμίου (επιμ.), *Ελληνική ορολογία: Έρευνα και εφαρμογές*. Αθήνα: Καστανιώτης, 25-60.
- Κατσογιάννου, Μ. και Ε. Ευθυμίου (2004)ⁱⁱ. «Εισαγωγικό σημείωμα». Στο: Μ. Κατσογιάννου και Ε. Ευθυμίου (επιμ.), *Ελληνική ορολογία: Έρευνα και εφαρμογές*. Αθήνα: Καστανιώτης, 7-12.

²² “[...]: Complete vertical and parallel specialisation within a domain, adjusted for social relevance”. (Myking 2011: 41). Η μετάφραση δική μου.

- Koskela, M., H. Picht, N. Pilke (2011). “Parallellingualism and Parallel Language Use in the Rhetoric of Nordic Language Planning. From Confusion to Relative Clarity and Conscious Efforts”. *Terminology Science & Research* 22, 20-29.
- Κριμπάς, Π.Γ. (2007). *Επιδράσεις της νεότερης Ελληνικής στις βαλκανικές γλώσσες*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Kristiansen, M. (2012). “Using Web-Based Corpora to Find Norwegian Specialised Neologies”. *Communication & Language at Work* 1:1 (ICT Tools and Professional language) (Summer 1012), 11-20.
- Lambert J., A. Opsomer και M. Valioli (2001). “WG6 Language Management report. Grant Agreement number: 2001 - 3453 /001 - 001 EDU-ELEARN”. Έκθεση διαθέσιμη ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα http://www.europace.org/articles%20and%20reports/WP1_WG6LMreport.pdf (επίσκεψη 16-10-2013).
- Μάνεσης, Α.Ι. (1999). *Η νεοελληνική γλώσσα στη νομική επιστήμη*. Αθήνα: Προσκήνιο.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2010). *Διαλογισμοί για τη γλώσσα και τη γλώσσα μας*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Myking, J. (2011). “Special Language Management – Parameters and Constraints”. *Terminology Science & Research* 22, 30-42.
- Närvänen, A.-L. (1999). *När kvalitativa studier blir text*. Lund: Studentlitteratur.
- Ευδόπουλος, Γ.Ι. (2002). «Προβλήματα Απόδοσης των Γλωσσολογικών Όρων από την Αγγλική στην Ελληνική». *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 22, 495-506.
- Oosterhof, A., W. Martin, J. Roukens και E. Ruijsendaal (επιμ.), *Nederlands in hoger onderwijs en wetenschap?* Gent: Academia Press.
- Σταυράκης, Α.Ν. (2010). *Νεοελληνική νομική γλώσσα και ορολογία*. Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία-Π.Ν. Σάκκουλας.
- Vandenbussche, W. (2008). “CVN-rapport over het Engels in het hoger onderwijs”. *Ons Erfdeel* 51:1, 186-187.